

Regülasyon: ahlaklılığın bir ikamesi

Alasdair MacIntyre

Çeviren:

Bilge Çakır

63

Başvuru/Submitted
21 Nis/Apr 2022

Kabul/Accepted
28 Nis/Apr 2022

Yayın/Published
12 May/May 2022

Makale Türü
Çeviri /
Translation

Malların ve hizmetlerin güvenliği veya kalitesiyle ilgili regülasyon türünün kendi başına herhangi bir ahlaki bakış açısının ifadesi olmadığını, bilakis bunun sosyal yapımızda yeterli ahlaki kaynaklara sahip olmadığımız böyle konular için ahlakın yerine bir ikame olduğunu öne sürmek istiyorum. Bunu çok önemli bir ikame ve hatta sahip olduğumuz tek ikame olarak görüyorum. Bu nedenle makalenin sonunda argümanım bazı regülasyon türlerinin lehinde sonuçlanacaktır. Ancak ben meseleyi Bay Hutt'un mevzuatların ve regülasyonların birçoğunun temelinde bulunduğu görünen bazı ilkelerin tutarsızlığını vurgulayan bakış açısından çok daha farklı bir perspektiften ele almaya başlıyorum. Bu tutarsızlıkların tesadüfi olmadığını kanaatindeyim.

Biz siyasal bir topluma dair bütün düşüncelerimizde ve yaşantılarımızda, bir kültür olarak sistematik açıdan tutarsız olan iki düşünme ve hayata geçirme biçimini benimsiyoruz. Siyasal toplumu bir yandan aile, işyeri, okul, hastane ve mahalle gibi içerisinde, bize yalnızca ortak hayat ile ortak eylem üzerinden sunulan ve onlar sayesinde "topluluk için iyi olmayıp benim için iyi olan hiçbir şeyin var olmadığını" öğrendiğimiz -veya en azından öğrenebileceğimiz- insani iyilikleri takip ettiğimiz bir dizi topluluk bağlamında düşünüyoruz. Kendimizi insan topluluğunun çeşitli biçimlerinin üretimi ve yeniden üretimi bağlamında keşfediyor ve tanımlıyoruz. Bu bakış açısından hareketle ahlaklılığın amaçlarının olumlu olduğunu düşünüyoruz. Ortak hayatımızda tahammül edilemeyecek davranışların sınırlarını belirleyen olumsuz kurallara gerçekten ihtiyacımız var ancak siyasi ve ahlaki hayatı da büyük oranda insani iyilikler için olumlu bir arayış olarak tasavvur ediyoruz. Buna rağmen insan toplumunu da birbirine rakip ve yarış halindeki arzu ve hedeflere sahip olan bireylerin ve grupların kendi özel amaçlarının ve öz tatminlerinin peşinde olduğu ve bu yüzden birbirlerinden korunmaları gereken bir arena olarak düşünmeyi alışkanlık edinmiş durumdayız. Bu birbiriyle çelişen bakış açılarını uzlaştırmak için elimizde herhangi sistematik yöntem de bulunmuyor.

Bu düşünme yollarının her birinin siyasi kültürümüzde derin kökleri bulunmaktadır: Birincisi on sekizinci yüzyılda erdem ve topluluk çıkarlarına saygı duyan cumhuriyetçi insanların idealidir ki bu ideal kurucu belgelerin çoğu hakkında fikir vermektedir. İkincisi toplumu, bireylerin korunması için

Alanyazın
Eğitim Bilimleri Eleştirel
İnceleme Dergisi
CRES Journal
Critical Reviews in
Educational Sciences
2022, 3/1, 63-66

MacIntyre A. (2022)
Regülasyon: ahlaklılığın
bir ikamesi. (B. Çakır,
çev.) *Alanyazın*,
3(1). 63-66, [http://
dx.doi.org/10.22596/
cresjournal.0301.63.66](http://dx.doi.org/10.22596/cresjournal.0301.63.66)

Öncü Okul
Yöneticileri Derneği
2718-0808

ALAN
YAZIN

CRES
Journal

bir araç ve her iki taraftaki yabancıların kendilerini veya mallarını devletten veya birbirlerinden korumak isteyerek bir araya toplaşması olarak gören bireyci görüştür. Bu düşünme tarzlarının her birisi siyasetimizde sürekli olarak yeniden üretilir. Birincisi ailede, okulda ve işyeri içerisinde iletişim ve işbirliğini başlatma ve tekrar etme çabalarımız esnasında edindiğimiz sürekli tecrübeyle yenilenir. İkincisi ise insanların tüketim için nesnelere sağladığı ve başkalarının iştahını tatmin edecek araçlanmış gibi davrandığı pazar yerinde üzerimize sürekli olarak uygulanan baskılarla yenilenir. Bu derin uyumsuzluk, siyasi hayatımızın ve dolayısıyla regülasyona dair düşüncelerimizin kalbinde yer alıyor gibi görünmektedir.

Şimdi hukuka dair düşünme şekillerimizi inceleyerek regülasyon meselesine dolaylı yoldan yaklaşalım. Siyasal toplumun hedefini toplulukların oluşturulması ve sürdürülmesi olarak gören bakış açısına göre, bir kamu hukuku sistemine gerçekten ihtiyacımız vardır ancak yalnızca son başvurulacak bir sistem olarak. Gerçekten de topluluğun kamusal müeyyideleri tetiklemeden yapılmasına müsaade edemeyeceği ölçüde tahammül edilemeyecek eylemler vardır. Böyle sınıırı aşan bireyler, topluluk hayatına geri getirilmeden önce, kendi eylemlerinin mesuliyetini alacak kişiler olarak tespit edilmelidir. Burada hukuk *son* çaredir. İyi bir toplulukta ona mümkün olduğunca az başvurulacaktır. Hayatımızda hukuk hakkında bu şekilde düşündüğümüz alanlar, azalan bir ölçüde de olsa, halen mevcuttur. Bir evliliğin avukatların eline düştüğü anda muhtemelen ölüme mahkûm olduğunu hepimiz biliriz. Ve insan hayatında hukuka başvurulduğu anda, bunun bazı derin ahlaki ilişkilerin çoktan bozulmuş olduğunun bir göstergesi olarak algılandığı başka alanlar da vardır. Bunu, modern malpraktis (mesleki hata) davalarımız hakkındaki en önemli faktör olarak görmekteyim. Malpraktis davaları, tıp mesleğindeki büyük ihmallerden ve belli dereceye kadar hastaların doktorlara meydan okumaya fazla hazır olmalarından değil bilakis büyük ölçüde doktor ile hasta arasındaki eski güven ilişkisinin bozulmasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar artık doktor-hasta ilişkisini temelde ahlaki bir ilişki olarak görmediklerinden ötürü hukuka başvurmakta sakınca görmemektedirler.

Toplumunu bireysel çıkarların koruyucusu olarak gören rakip bakış açısına göreyse hukuk herhangi bir şekilde son çare değildir. Hukuk, kendimizi başkalarının tecavüzüne karşı korumak için derhal başvurduğumuz bir müeyyidedir. Bu bakış açısına göre, hukuk kişiliklerimizi ve mallarımızı korur ve o bir yandan hali hazırda mülkiyetimizde bulunan ve *olduğumuz* şeyleri korumak ve öbür yandan yardıma muhtaç kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak için elimizde yalnızca devlet mevcut olduğu anda, [malların] yeniden dağıtımı ve tazmini için bir vasıta olarak kullanılır. Birinci bakış açısı, insanlar iyi bir düzen içerisindeyken insan ilişkilerini bir arkadaşlık türü olarak anlamaya bağlıdır. İkinci bakış açısı ise Plautus'un maksimi olan ve insanlardan çok kurtlara bir haksızlık teşkil eden *homo homini lupus est* (insan insanın kurdudur) anlayışını ciddiye alır. Elbette insanlar, hem arkadaşlığa hem de efsanelerdeki kurtların davrandığı gibi davranmaya her zaman muktedirdir. Hukukun altında yatan tutumlar olan bu kavramların her biri, belli durumlarda insanların kulağına doğal olarak çalınmaktadır.

Maalesef hukuka dair düşüncelerimizdeki bu sistematik kültürel tutarsızlıktan doğan zararlı sonuçlar vardır. Hukuk, birinci şekliyle düşünüldüğünde, kişinin

hukuku desteklemesi ve kendisini onunla tanımlamasının başlıca nedeni, onun ait olduğumuz topluluğun hayatının bir parçası olmasıdır. Hoşunuza gider mi bilmem ama on sekizinci yüzyıl cumhuriyetçiliği açısından hukuka uymanın saiki medeni erdemdir. Ancak hukuk ikinci şekliyle yani birinin diğerine karşı korunmasının bir aracı olarak düşünüldüğünde, korku veya öz çıkar, belirleyici saik haline gelir. Hukuka ya ona uymazsak onun bize yapacaklarından dolayı ya da öz çıkarımız için uyarız. Burada, tartışmalı da olsa tarihsel bir analizle savunulabileceğine inandığım ampirik bir tez öne sürmek istiyorum. Tezim şu: Hukuk, topluluğun kahir ekseriyeti onu birinci biçimde, yani topluluğun tümünün iyiliğinin bir ifadesi olarak gördüğü sürece etkili olmak eğilimindedir. Hukuk, herkes ona korkudan veya hesaplanmış öz çıkarı için uyduğunda düzgün bir biçimde çalışmaz. Buna, ancak hukuka uymanın ona gerçek bir bağlılığı ifade ettiği durumlarda ulaşılır. Bu nedenle, hukuka en az ihtiyaç duyulduğunda, o en az devreye girdiğinde, hukuk en düzgün biçimde çalışma imkânı bulur. Aksine, sürekli hukuka başvurulduğunda, bu genellikle ahlaki ilişkilerin büyük ölçüde bozulduğunun bir işaretidir. Bu, bizi hukuka yönelten saiklerin korku ve öz çıkardan kaynaklandığını göstergesidir. Ve korku ve öz çıkar sahneye çıktığında, hukukun kendisi ahlaki açıdan saygınlığı yitirme eğiliminde olur.

Bizim toplumumuza olan şey de budur. Bu oldu çünkü hukuk, çok sık biçimde partizan ve öz çıkara dayalı amaçların aracı haline getirildi. Hukukun bu amaçların hizmetine sunulması, muhtemelen son yüzyılda büyük kapitalistlerin zenginliklerini artırmak için mülkiyet hukukunu bireyci bir yönde dönüştürerek mahkemeleri kullanmasıyla başladı. Ancak buna, mahkemeleri kendi amaçları için araçlar haline getirmeye çalışan reformist ve liberallerin stratejilerinde de devam edildi (“Yüksek Mahkemenin siyasi yapısı” sorununun önem arz etmeye başlamasının nedeni de budur). Şimdi, liberal bakış açısından muhafazakâr bir reaksiyon gibi görünen bir durum söz konusudur. Ben bu durumu, hiçbir şekilde tutarlı bir bağlamda muhafazakâr görmüyorum; onun daha çok liberallerin hukuku kendileri ve müşterileri lehine siyasi değişimin bir aracı olarak kullandığı döneme karşı bir grubun reaksiyonu olduğu kanaatindeyim. Böyle bir reaksiyon, bazen çok sayıda anayasa değişikliği kampanyası ile bazen de regülasyona saldırılarla kendini ifade etmektedir.

O halde regülasyonlar için ne söylemeliyiz? Malların ve hizmetlerin kalitesi ile ilgili regülasyonlar açısından, regülasyona yalnızca insan ruhunun modern şirketin şeklini aldığı tehlikeli biçimde kusurlu olması nedeniyle ihtiyaç duyduğumuz hususunda net olmalıyız. Regülasyonun temelde şirketlerin eylemleri için getirildiğini, bireylerin eylemlerinin ikincil olduğunu ve şirketlerin Amerika’sının tüm bunları sorumluluğun hiçbir zaman bireylere gelmemesi için yaptığını unutmayın.

Şunu söylememe izin verin. Mevcut hukukun büyük kısmını ve regülasyonların da neredeyse tamamını terk etmemiz ve bireyleri piyasa mekanizmasının izin verdiği biçimde malların ve hizmetlerin tesliminde birbirleriyle baş etmeye terk etmemiz gerektiğini önerenler (bir biçimiyle Milton Friedman, başka biçimiyle başkaları) oldu. Olan bitenden zarar görmüş olabilecekler, kendileri açısından zarar veya tehlike oluşturanları hukuk davaları açarak mahkemeye verebilecekti. Bu modelde yanlış olan iki şeyin varlığını tespit etmek çok önemlidir. Bunlardan birincisi, Milton Friedman’ın hukuk davası açmasını önerdiklerinin çoğu aslında ölü olacaktı. Ve ölü olmayanlar da büyük bir sıklıkla, hiçbir telafinin sembolik olmak dışında yeterli olmayacağı biçimde

yaralanmış olacaktı. Talidomid (1956-61 yılları arasında kullanılan ve 10.000 çocukta doğuştan şekil bozukluğuna sebep olan bir ilaç) davasını düşünün. Talidomid ile ilgili güncel bir kitap olan *Suffer the Children* gerekli kanıtları sağlıyor. Talidomidin geliştiricisi ve lisans sahibi olan Almanya'daki Grünenthal Chemie ile Britanya'daki Distillers Corporation'ın yapmak istediği şey, büyük şirketlerin kolektif bir biçimde, şirketteki bireylerin şirketin yaptığı şeyleri bireyler olarak yapmaları önerilse derin bir şok yaşayacakları eylemleri gerçekleştirmek hususunda son derece istekli olduğunu göstermektedir. Grünenthal veya Distillers'da çalışan bireyler, genel olarak geride kalan bizlerden daha kötü değiller. Basitçe mesele şudur: Bir şirketler toplumunda ahlaki ilişkilerin erozyona uğradığı yollardan biri, bireysel sorumluluğun yerini şirketin sorumluluğunun almasıdır. Dahası, alanlarla verenler arasında ahlaki ve kültürel bir mesafe konulmuştur. Grünenthal Chemie ve Distillers Corporation, Talidomid tek bir hastaya bile kendileri vermek zorunda değildi. Talidomid, kendileri üretim ve araştırmayla ilgili kararları veren hekimlerle doğrudan ilişkiye girmemiş doktorlar tarafından reçete edilmiştir. Bu sayede, ahlaki ve fiziksel zarar, ona neden olanların eylemlerinden uzaklaştırılmıştır. Ve Talidomid için gerçek olan, örneğin otomobiller için de geçerlidir. Pinto model otomobilleri arkada tehlikeli bir konumda yer alan benzin depolarıyla satan Ford Motor Company'ye karşı cinayet suçlaması getirmeye çalışan Indiana'daki bir jürinin eyleminden büyük bir cesaret alıyorum. Elbette bu jüri sorumsuzluğa bulunan bahaneyi tecessüm ettiren bir şirketle uğraştıklarından ötürü kriminal suçlamaları ileri süremeyecekler. Toplumumuzda şirketlerin gücü ve ahlaki zayıflığın birleşimi nedeniyle, bireysel sorumluluk, varlığı tehdit altında olan bir konsepttir.

Sonuç: Regülasyon bizim yapabileceğimizin en iyisidir. Bu hususta, Bay Hutt'tan ayrılıyorum; ben regülasyonu ortak bir ahlaki yasanın hayranlık uyandırıcı bir ifadesi olarak görmüyorum. Ben onu, ahlakilik kumaşının paramparça edildiği ve hükümetin ahlaki topluluğun gerçek bir olasılık olması halinde ondan isteyeceğimiz biçimde davranmadığı bir kültürün büyük kusurlarını telafi etmesi için geliştirilmiş minimal bir araç olarak görüyorum. Regülasyon, gerekli bir geçici önlemdir. Churchill, bir defasında, diğer yönetim biçimleri bir tarafa bırakılırsa demokrasi en kötü yönetim biçimidir demişti. Bana öyle geliyor ki regülasyon da benzer bir hükmü hak ediyor. Son bir şey: Dr. Gray haklı bir biçimde kurumsal gözden geçirme kurulların daha etkin hale gelmesinin ve regülasyonların daha etkin olmasının nedeninin bireylerin daha iyi davranması olduğuna işaret ediyor (sf.36). On sene önce, pek çok insan, bugün oldukları kadar vicdanlı hareket etmeyecekti. Ve kültürümüzün ahlaki kusurlarıyla ilgili tezim ile onun bazı spesifik bağlamlarda mevcut yeni ahlaki iklimi dair tespiti arasında bir çatışma olduğu düşünülebilir. Ben bu görüşte değilim. Kültürün ahlaki bozukluklarına bir bütün olarak verilen bilinçli veya bilinçsiz bir tepkinin meslekler, kurumlar veya yerel topluluklar içerisindeki belirli yerel seviyelerdeki bazı ahlaki topluluk türlerinin yeniden üretimi olagelmesi son on yılın bir karakteristiği olmuştur. Büyük bir sıklıkla bu yeni ahlaki endişe, başlangıçta tutarsız ve tam olmayan biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Yine de bu endişe geçerlidir. Ve Profesör Barber'ın meslek mensuplarının davrandıklarını gördüğümüz bazı biçimlerle ilgili söylediği (sf. 34) bazı olumsuz şeylerle hemfikir olsam da son on yıldır tıp mesleğinde gerçekleşen değişikliklerin dramatik ve tahmin edilemez olduğunu düşünüyorum.

Kaynakça

MacIntyre, A. (1980). *Regulation: A Substitute for Morality*. Hastings Center Report. <https://doi.org/10.2307/3560503>